

**GRAFIKA ASHYOLARIDA ISHLASH****Rasulov Akmal Rashid o'g'li**

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va  
dizayn instituti "Miniatur va kitob grafikasi"  
kafedrası o'qituvchisi

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada grafika ashyolarida ishlash, grafika yaratishda eng oddiy va qulay vositalar, grafik rasm ishlashda asosiy vositalar, grafik dizayn tasvirlash usullarining samaradorligi va grafika tasviriy san'atning bir turi sifatida batafsil muhokama qilinadi.*

**Kalit so'zlar:** *grafika, rasm chizish, bosma grafika, gravyura, litografiya, akvarel, pastel, tempera, san'at tarixi, tasviriy san'at.*

**Kirish:**

Eng qadimiy va an'anaviy grafik san'at turi bu rasm chizish bo'lib, uning ildizlarini ibtidoiy odamlarning qoyatoshlariga ishlangan suratlari hamda qadimgi davr vazalaridagi tasvirlarda ko'rish mumkin. Ushbu san'atda tasvirning asosini chiziq va siluet tashkil qiladi. Rasm chizish vazifalari ko'p jihatdan rangtasvir bilan bog'liq bo'lib, ularning chegaralari shartli xarakterga ega: akvarel, guash, pastel, tempera kabi vositalar ham grafik, ham rangtasvirga xos asarlar yaratishda ishlatilishi mumkin.

Rasm chizish san'atini rangtasvir bilan yaqinlashtiradigan yana bir jihat – uning o'ziga xosligi va yunikalligi, biroq bosma grafikaga xos bo'lgan asarlar, masalan, gravyura yoki litografiya, ko'plab bir xil nusxalarda tarqatilishi mumkin. Gravyura 6–7-asrlardan boshlab Xitoyda, 14–15-asrlardan esa Yevropada ma'lum bo'lgan, litografiya esa faqat 19-asrga kelib yuzaga kelgan. Fotosurat bilan mexanik nusxa olish usullari paydo bo'lgunga qadar bosma grafika suratlar va rasmlarni ko'paytirish uchun xizmat qilgan.

**Adabiyotlar tahlili va metodologiya:**

Grafika tasviriy san'atning bir turi sifatida barcha yo'nalishlarda, xuddi rangtasvirdagi tuvallar singari, rasm chizishdan boshlanadi. Grafik rasm yaratishda, odatda, oq qog'ozdan foydalaniladi, biroq boshqa materiallar ham uchrab turadi. Ushbu san'atning eng asosiy xususiyati ikki yoki bir necha ranglarning – masalan, qora, oq va kulrangning – bir-biriga zid kontrasti hisoblanadi. Boshqa turdagi kontrastlardan ham foydalanish mumkin, ammo oddiy qora qalam bilan oq qog'ozda ishlangan rasmning o'zidayoq chiziq va soyaning ranglari, yumshoq qora rangdan tortib chuqur qora tusgacha, ajoyib xilma-xillikka ega bo'ladi. Ayniqsa, qora va oq ranglarga bitta yorqin rangning qo'shilishi hissiy ta'sirni kuchaytiradi. Bunday usul tomoshabin nigohini o'ziga tortib, e'tiborni yorqin nuqtaga qaratadi. Natijada, grafika san'atning bir ko'rinishi sifatida assotsiativ asarga aylanadi, chunki yorqin aksent tomoshabinda o'ziga xos xotiralar va his-tuyg'ularni uyg'otadi.

Grafika yaratishda eng oddiy va qulay vositalar grafit qalam va oddiy sharikli ruchkadir. Biroq ko'plab rassomlar mo'yqalam, ko'mir, pastel, akvarel va sangina kabi materiallardan

ham foydalanishni afzal biladilar. Eng ommabop vosita esa grafit qalamdir. Bu yog‘och yoki metall korpusga ega bo‘lib, ichida kulrang-qora grafit sterjen yoki maxsus bo‘yoqlar qo‘shilgan rangli sterjen joylashgan. Pastel qalamlar esa korpusiz bo‘ladi va ularning ranglarini aralashtirish orqali yangi ranglarni yaratish mumkin. Mo‘yqalam to‘q qora rangga ega bo‘lib, u qog‘ozga oson tushadi va asosan xattotlik, chizmachilik va tasvir chizishda qo‘llaniladi. Uni qalam yoki cho‘tka yordamida surtish mumkin. Mo‘yqalamning turli xil qora ranglarini olish uchun uni suv bilan aralashtirish amaliyoti mavjud.

**Natijalar:**

Grafika san‘ati o‘zining qadimiy vositalaridan biri – ko‘mirni ham e‘tibordan chetda qoldirmaydi. Yog‘och ko‘miri qadim zamonlardan beri tasvir chizishda qo‘llanilib keladi, XIX asrda esa presslangan ko‘mir kukuni va yopishtiruvchi moddalar yordamida maxsus badiiy ko‘mir yaratildi. Bugungi kunda grafik san‘at ustalari turli qalinlikdagi sterjenlarga ega bo‘lgan flomasterlardan ham keng foydalanmoqdalar.

Binobarin, grafik materiallar bilan ishlash nafaqat yangi tarkibni yaratishni, balki mavjud vizual ma‘lumotlarni tahlil qilishni ham o‘z ichiga oladi. Bu ularning samaradorligini baholash, standartlarga muvofiqligini tekshirish yoki xatolarni aniqlashni o‘z ichiga olishi mumkin. Ushbu yondashuv grafik ashyolardan foydalanishni optimallashtirish va ularning auditoriyaga ta‘sirini oshirish imkonini beradi.

**Muhokama:**

Tasvirlash usullarining samaradorligini tanqidiy tahlil qilish ham muhim hisoblanadi. Misol uchun, diagrammalar yoki grafiklar murakkab ma‘lumotlarni tushunishni osonlashtirishga yordam beradi, ammo ular ma‘lumotni qanchalik yaxshi va to‘g‘ri ifodalashini baholash muhimdir. Grafiklashdagi xatolar, masalan, masshtabdan tashqarida yoki o‘ta murakkab vizual elementlardan foydalanish ma‘lumotlarni idrok etishni buzishi va noto‘g‘ri talqin qilinishiga olib kelishi mumkin. Grafik dizaynning tomoshabinlar idrokiga ta‘siri. Masalan, ranglar palitrasi va shriftlarni tanlash e‘tibor va taqdim etilgan ma‘lumotlarni tushunishga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. O‘quv yoki ilmiy nashrlar neytral va minimalist echimlarni qo‘llab-quvvatlaydi, marketing yoki reklama materiallari esa yanada ifodali va ko‘zni qamastiruvchi elementlarni talab qilishi mumkin.

**Xulosa:**

Grafik ashyolarni qayta ishlashning asosiy bosqichi manba ma‘lumotlarini tahlil qilish va ma‘lumotlarni taqdim etish uchun eng mos formatni tanlashdir. Misol uchun, raqamli shaklda taqdim etilgan ma‘lumotlar sharhlashni osonlashtirish uchun diagramma yoki grafiklarga aylantirilishi mumkin. Grafik materiallardan foydalanish kontekstini hisobga olish muhim: ilmiy nashrlar qat‘iy aniqlik va standartlarga rioya qilishni talab qiladi, marketing materiallari esa vizual tarzda jozibali dizayn orqali auditoriya e‘tiborini jalb qilishga qaratilgan. Binobarin, ranglar palitrasi, shriftlar va boshqa dizayn elementlarini tanlash loyihaning maqsad va vazifalari bilan belgilanishi kerak.

**REFERENCES:**

1. A.Kalanov.Grafika kompozitsiyasida badiiy yechim. Darslik. Toshkent-2022.
2. "Grafika ashyolarida ishlash". M. S. Sodiqov, A. A. Mamajonov, 2019.
3. Levanova E.F. Zamonaviy san'at va uning ko'p qirraliligi // Tomsk davlat universiteti axborotnomasi. Madaniyatshunoslik va san'at tarixi. 2014.
4. Nesterenko V.E. Rassom-o'qituvchini tayyorlash tizimida grafik vizual trening / V.E. Nesterenko. -Vitebsk: P.M. nomidagi VSU nashriyoti. Masherova, 2000.